

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-18>

УДК 338.24

АНТИКРИЗОВИЙ ПАКЕТ ЗАХОДІВ ЯК СКЛАДОВА ІНТЕГРОВАНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

ANTI-CRISIS PACKAGE OF MEASURES AS A COMPONENT OF THE INTEGRATED SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE COUNTRY

Левковська Людмила Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7823-7062>

Добрянський Олег Іванович

кандидат економічних наук,
Київська митниця Держмитслужби
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3297-3571>

Levkovska Liudmyla

State Institution "Institute of Economics of Nature Management and Sustainable Development
of the National Academy of Sciences of Ukraine"

Dobryanskyy Oleh

Kyiv Customs of the State Customs Service of Ukraine

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем формування антикризових заходів в рамках забезпечення ефективності функціонування інтегрованої системи економічної безпеки України в умовах сучасних викликів та трансформацій. Визначено, що дієва система економічної безпеки потребує розробки комплексу заходів та рішень, спрямованих на превентивне забезпечення успішності її діяльності в кризових умовах. В такому аспекті виникає об'єктивна необхідність визначення також принципів побудови такої системи антикризового управління, а також методів реалізації прийнятих заходів, спрямованих на стабілізацію економічної системи загалом. Доведено необхідність формування дієвих схем антикризового управління економічними системами в сучасних умовах, а також – здійснення комплексу заходів, спрямованих на адаптацію існуючого управлінського інструментарію до заданих потреб. Досліджено необхідність забезпечення ефективності антикризових заходів, що можуть бути прийняті в рамках антикризового управління.

Ключові слова: економічна безпека, інтегрована система економічної безпеки, антикризове управління, антикризові заходи.

The article is devoted to the study of the current problems of the formation of anti-crisis measures within the framework of ensuring the effectiveness of the functioning of the integrated system of economic security of Ukraine in the conditions of modern challenges and transformations. It was determined that an effective system of economic security requires the development of a set of measures and solutions aimed at preventively ensuring the success of its activities in crisis conditions. In this aspect, there is an objective need to determine the principles of building such an anti-crisis management system, as well as methods of implementing the adopted measures aimed at stabilizing the economic system in general. The need for the formation of effective anti-crisis management schemes for economic systems in modern conditions, as well as the implementation of a set of measures aimed at adapting the existing management tools to the given needs, has been proven. The need to ensure the effectiveness of anti-crisis measures, which can be adopted within the framework of anti-crisis management, has been studied. Ensuring an effective system of economic security of the country in modern conditions is extremely important and, at the same time, a difficult task. It foresees the need to implement a set of measures aimed at adapting the regulatory mechanism of state management of economic processes to new requirements related to the formation of new, specific principles of economic relations, which are based on the prevention of negative scenarios of the development of

the state's economic system. At the same time, the functioning of such a system should be based on a complex of anti-crisis measures and tools that could ensure proper adjustment of macroeconomic processes in the event of adverse conditions or the realization of external threats to the national economic system. At the same time, it is necessary to take into account the objective processes of globalization of the world system of economic relations, which make the formation of economic autarky inadmissible for any national economy. Accordingly, a key task in the process of forming an integrated system of economic security of the country is the need to coordinate the planned anti-crisis measures with the objective capabilities of the state on the one hand, and with compliance with the principles of international economic integration on the other.

Keywords: economic security, integrated system of economic security, anti-crisis management, anti-crisis measures.

Постановка проблеми. Забезпечення дієвої системи економічної безпеки країни в сучасних умовах є надзвичайно важливим та, водночас, складним завданням, оскільки передбачає необхідність реалізації комплексу заходів, спрямованих на адаптацію регуляторного механізму державного управління економічними процесами до нових вимог, пов'язаних з формуванням нових, специфічних принципів економічних відносин, які базуються на недопущенні негативних сценаріїв розвитку економічної системи держави. В той же час, функціонування такої системи повинно базуватися на комплексі антикризових заходів та інструментів, які могли б забезпечити належне корегування макроекономічних процесів у випадку настання несприятливих умов або реалізації зовнішніх загроз для національної економічної системи. Разом з тим, необхідно враховувати об'єктивні процеси глобалізації світової системи економічних відносин, які роблять неприпустимим формування економічної автаркії для будь-якої національної економіки. Відповідно, ключовим завданням в процесі формування інтегрованої системи економічної безпеки країни виступає потреба узгодження запланованих антикризових заходів з об'єктивними можливостями держави з одного боку, і з дотриманням принципів міжнародної економічної інтеграції з іншого.

Таким чином, можна стверджувати, що ефективне функціонування механізму забезпечення економічної безпеки держави повинно базуватися на дієвій інтегрованій системі економічної безпеки. У свою чергу, головним елементом такої системи повинні виступати конкретні принципи реалізації наявного інструментарію управління економічними процесами на засадах диференціації ризиків та уникнення загроз національній економічній системі. Отже, актуальність антикризових заходів, спрямованих на забезпечення ефективності функціонування такої інтегрованої системи економічної безпеки, набуває осо-

бливої актуальності в сучасних умовах посилення негативних впливів на національні економічні системи різних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Практичні дослідження проблем формування інтегрованих систем економічної безпеки займають провідне місце у вивченні загальних принципів формування економічної безпеки держави. В той же час, особливої актуальності набуває напрям, пов'язаний із дослідженням конкретного інструментарію управління такими системами, зокрема – формування системи антикризових заходів щодо подолання ризиків та загроз для національної економіки. Дана проблематика достатньо широко висвітлена у роботах таких науковців та практиків, як Н. Безрукова [8], Л. Вербівська [3], В. Никифорак [4], Г. Соломін [5], І. Школа [6], Т. Шматковська [7]. В той же час, суттєві зміни, що відбуваються наразі у глобальній системі економічних відносин, сприяють виникненню значного обсягу нових ризиків та загроз для системи економічної безпеки країни, які потребують формування ефективного пакету антикризових заходів, спрямованих на їх уникнення або нівелювання. Таким чином, виникає об'єктивна потреба посилення досліджень у сфері формування антикризових заходів в систему економічної безпеки країни.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження принципів формування антикризових заходів, спрямованих на забезпечення високої ефективності функціонування інтегрованих систем управління економічною безпекою держави в умовах суттєвого посилення впливу ризиків та загроз щодо національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка формування та забезпечення ефективної діяльності інтегрованих систем економічної безпеки полягає у необхідності створення відповідного інструментарію управління економічною безпекою на рівні держави. При цьому регуляторному впливу повинні піддаватися певні процеси в

національній економічній системі, які за базового сценарію регулюються ринковими механізмами і не передбачають зовнішнього втручання. Однак, посилення впливу політичних ризиків на інвестиційну та виробничу сферу, зокрема, потребує від державних органів управління набуттям прав власності на певні види активів або регулювання зовнішньої інвестиційної активності в національну економіку. Метою такої діяльності є забезпечення майбутньої безпечної діяльності відповідних галузей, а також – дотримання інтересів держави щодо розвитку відповідних сфер та галузей економічної діяльності.

Таким чином, можна вести мову про те, що забезпечення ефективності функціонування інтегрованих систем економічної безпеки залежить від комплексної реалізації положень регулятивного впливу на економічні процеси, яке на практиці повинно виражатися у якості спеціалізованого антикризового пакету превентивних заходів, які повинні застосовуватися у випадку реалізації тих чи інших ризиків або загроз національній економіці України [1]. При цьому варто зазначити, що такі антикризові пакети визначально не можуть бути універсальними у зв'язку з багатогранністю самих економічних процесів. Тобто існує об'єктивна необхідність формування цілого комплексу таких антикризових пакетів для реагування на усі можливі випадки реалізації ризиків та загроз. Отже, приходимо до висно-

ву, що ефективне функціонування інтегрованих систем економічної безпеки неможливе без наявного інструментарію управління ризиками, котре виражається у безпосередньому формуванні пакетів превентивних антикризових заходів.

Для дієвого формування пакетів антикризових заходів необхідно сформувати комплекс критеріїв їх ефективності згідно напрямку їх застосування в національній економіці (рис. 1).

Отже, можна стверджувати, що формування системи антикризових заходів повинне базуватися на визначальній ефективності заявлених критеріїв впливу на ризики та загрози, що можуть впливати на економічну систему країни. Разом з тим, необхідно зазначити, що регулятивний вплив, який буде здійснюватися на ці економічні процеси, повинен базуватися вже на традиційних інструментах державного управління. Причиною цього є те, що недоцільним з точки зору ефективності є побудова додаткової регулятивної системи в межах уже існуючої традиційної. Відповідно, сам процес реалізації таких антикризових заходів потребує адаптації наявного інструментарію до визначеного пакету впливів на потенційні та реальні ризики та загрози для національної економіки.

З іншого боку, не варто відкидати і базові підходи до визначення інструментарію впливу на макроекономічні процеси, згідно з якими усі методи варто розподіляти на тактичні та

Рис. 1. Цільові характеристики комплексу антикризових заходів інтегрованої системи економічної безпеки держави

Джерело: розроблено автором

стратегічні. Перші будуть стосуватися безпосереднього впливу на бізнес-процеси, а другі включатимуть у себе жорстке макроекономічне регулювання. При цьому наслідки тактичних методів впливу на економічну безпеку будуть відчутними практично відразу після їх застосування, а наслідки стратегічних завжди будуть відтерміновані, оскільки потребуватимуть певного часу на адаптацію усієї економічної системи держави до нових умов чи регулятивних вимог, в процесі чого відбуватиметься також поступова перебудова усіх бізнес-процесів на нові вимоги діяльності.

Крім того, як уже згадувалося, реалізація пакетів антикризових заходів передбачає здійснення антикризового управління економічними процесами або конкретними галузями, які підпадають під регулятивний вплив системи економічної безпеки [2]. Це означає, що практична реалізація будь-яких заходів, спрямованих на уникнення або усунення наслідків ризику, повинна здійснюватися спеціалізованим управлінським апаратом або під керівництвом так званих «ризик-менеджерів», котрі призначаються для подолання наслідків загроз. Мається на увазі, що побудова інтегрованих систем економічної безпеки вимагає наявності в структурі апарату державного управління спеціалізованих служб або керівників, які, за необхідності, будуть залучатися до діяльності по реалізації антикризових пакетів заходів при їх застосуванні для забез-

печення належного рівня економічної безпеки держави. При цьому, до числа таких управлінців можуть входити, як представники конкретних служб, що працюють у сфері нагляду за безпекою, так і керівники вищої та середньої ланок управління виконавчої гілки влади.

Важливе місце в ефективному застосуванні антикризових заходів відіграє реакція самої системи економічної безпеки. В даному випадку необхідно зазначити, що значну перевагу одержують саме інтегровані системи, складові елементи яких є взаємопов'язаними в єдине ціле. Саме тому, будь-які превентивні регулятивні впливи, спрямовані на уникнення ризику, будуть чинити прямий вплив на безпосередній елемент інтегрованої системи, але через нього відбуватиметься безпекове регулювання усіх інших її складових. Відтак, в макроекономічному змісті інтегровані системи економічної безпеки держави повинні включати в себе усі її ключові складові (рис. 2).

Як бачимо, інтегрована система економічної безпеки, передбачає наявність тісних внутрішніх взаємозв'язків між її складовими елементами. Саме тому, як уже зазначалося, формування антикризового пакету заходів, спрямованого на регулювання щодо загроз одному з елементів, буде також впливати й на інші складові такої системи. Таким чином, приходимо до висновку, що ефективність антикризових заходів в інтегрованих системах буде на порядок вищою, ніж в окремих, не

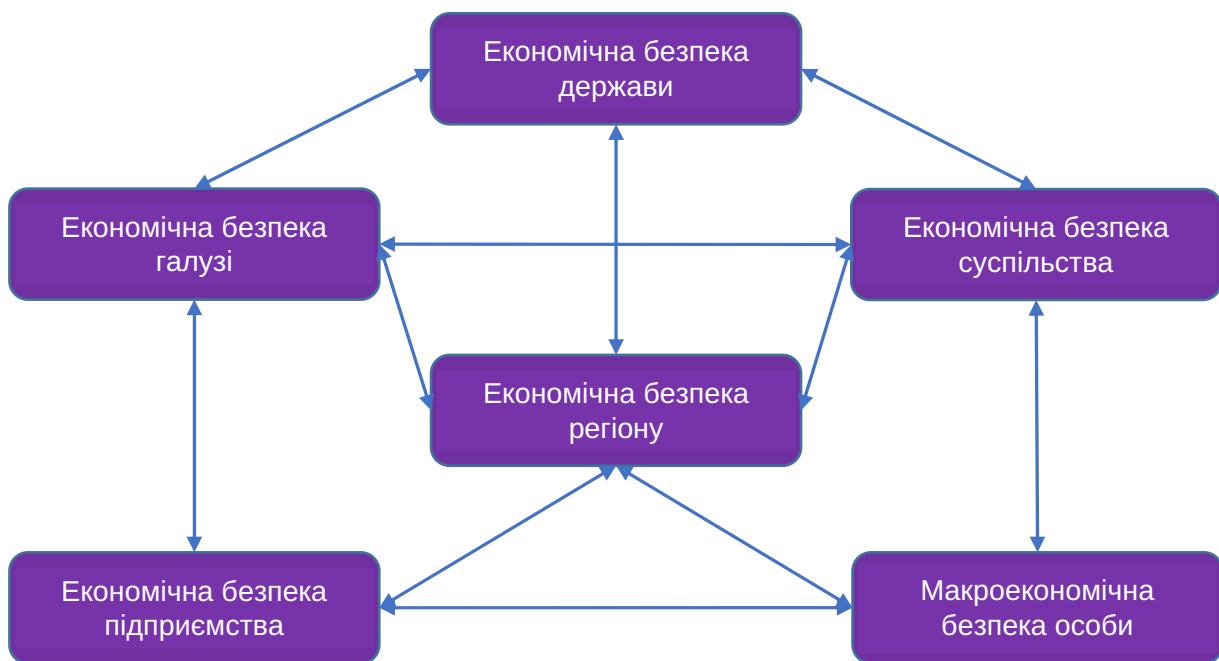

Рис. 2. Система інтегрованої системи економічної безпеки держави

Джерело: сформовано автором на основі [5]

пов'язаних між собою напрямках сфери економічної діяльності.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що застосування пакетів антикризових заходів в інтегрованих системах економічної безпеки є тим більш ефективним та дієвим, чим сильнішим буде взаємозв'язок між елементами такої системи. При цьому формування самого пакету таких заходів і узгодження їх впровадження з управлінською ланкою повинне орієнтуватися на комплексний їх вплив на економічну систему країни загалом. На основі цього можна визначити кілька підходів щодо формування антикризових заходів, за характером їх спрямованості та особливостями практичного застосування, а саме:

Заходи, спрямовані на оперативну реакцію з боку регулятивних органів, що передбачають миттєву реакцію на ризики та загрози. Такі заходи завжди повинні бути максимально

конкретними та передбачати вивірений протокол дій при їх застосуванні.

Заходи, спрямовані на прогнозування та вчасну ідентифікацію і виявлення потенційних небезпек і загроз економічній системі. Такі заходи передбачають застосування спеціального аналітичного апарату для виявлення потенційних небезпек і реалізуються в плановому порядку зазвичай на макроекономічному рівні.

Заходи, орієнтовані на відновлення та відшкодування збитків внаслідок впливу ризиків. Такі заходи стосуються лише тих випадків, коли диференціація або уникнення впливу ризиків є неможливими і вимагають попереднього формування спеціалізованих фондів, за рахунок яких планується здійснювати відшкодування збитків. Такі пакети заходів допустимі лише у тих випадках, коли неможливо практично застосувати перші два підходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вербівська Л. В. Інвестиційна стратегія соціально-економічного розвитку регіону: зміст і структура. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Інноваційний розвиток економіки* : Зб. наук. праць. 2007. С. 3–34.
2. Вербівська Л. В. Формування інвестиційної стратегії соціально-економічного розвитку прикордонного регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та екон. наук : 08.10.01. Львів, 2004. 25 с.
3. Вербівська Л. В., Судук І. В. Стратегія забезпечення конкурентоспроможності підприємства та основні принципи її формування. *Молодий вчений*. 2017. № 10. С. 827–833.
4. Никифорак В. А., Кобеля З. І., Вербівська Л. В. Організація виробництва : навч. посіб. Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2010. 407 с.
5. Соломін Г. В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва: навчальний посібник. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2018. 234 с.
6. Школа І. Н. Трансформаційні процеси економіки України в регіональному вимірі: монографія. Чернівці : Книги-XXI, 2004. 360 с.
7. Шматковська, Т., Дзямулич, М., Стащук, О. Особливості моделювання бізнес-процесів в умовах формування цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26.
8. Bezrukova, N., Huk, L., Chmil, H., Verbivska, L., Komchatnykh, O., & Kozlovskiy, Y. Digitalization as a Trend of Modern Development of the World Economy. *WSEAS Transactions on Environment and Development*. 2022. Vol. 18. Pp. 120–129.

REFERENCES:

1. Verbivska L. V. (2007) Investytsiina stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu: zmist i struktura [Investment strategy of socio-economic development of the region: content and structure]. *Sotsialno-ekonomichni doslidzhennia v perekhidnyi period. Innovatsiinyi rozvytok ekonomiky*, vol. 1, pp. 3–34. (in Ukrainian)
2. Verbivska L. V. (2004). Formuvannia investytsiinoi stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku prykordonnoho rehionu [Formation of an investment strategy for socio-economic development of the border region]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Lviv. (in Ukrainian)
3. Verbivska L. V. & Suduk I. V. (2017) Stratehiia zabezpechennia konkurentospromozhnosti pidpriemstva ta osnovni pryntsyupy yii formuvannia [Strategy of ensuring the competitiveness of the enterprise and the basic principles of its formation]. *Molodyi vchenyi*, vol. 10, pp. 827–833. (in Ukrainian)
4. Nykyforak, V. A., Kobelia, Z. I. & Verbivska L. V. (2010). *Organizatsiia vyrobnytstva* [Organization of production]. Chernivtsi: Chernivtsi national University named after Yu. Fedkovych. (in Ukrainian)

5. Solomin, G. V. (2018). *Zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytstva* [Ensuring financial and economic security of entrepreneurship]. Dnipro: Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. (in Ukrainian)
6. Shkola, I. N. (2004). *Transformatsiini procesy ekonomiky Ukrainy v regionalnomu vymiri* [Transformational processes of Ukraine's economy in the regional dimension]. Chernivtsi: Knygy-XXI. (in Ukrainian)
7. Shmatkovska, T., Dziamulych, M. & Stashchuk, O. (2021). Osoblyvosti formuvannia bisnes-protsesiv v umovakh formuvannia tsyfrovoy ekonomiky [Peculiarities of modeling business processes in the conditions of the formation of the digital economy]. *Ekonomka ta suspilstvo*, vol. 26. (in Ukrainian)
8. Bezrukova, N., Huk, L., Chmil, H., Verbivska, L., Komchatnykh, O., & Kozlovskiy, Y. (2022). Digitalization as a Trend of Modern Development of the World Economy. *WSEAS Transactions on Environment and Development*, vol. 18, 120–129.